

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 120

מסכת בבא קמא מ"ד-נ'

בס"ד, כ"א אלול תשס"א

השבוע בגליון

גדרי חיוב עשיית מעקה
ההבדל בין בור למדרון
האם יש לבנות מעקה בין שתי חצרות

משך הזמן שניתן לשהות מתחת לפני המים
כמה זמן יש בשעה?

כלים, שוורים, סוחרים וחתונות
ההבדל בין שור נגחן לכלי טרף
פיזור רעל כנגד יתושים וזבובים בשבת

דבר העורך

בואי בשלום

זית ירוק ורענן שהגיע לשיא בשלותו, צנח בכבדות אל האדמה. הוא הרים את עינו, הביט בעץ הזית העתיק שהצל עליו מקרני השמש, ועב להרהר בקורות חייו הסוערים.

נחיריו התרחבו בטבעיות והוא שאף מלא ראותיו מריחו העמוק של העץ והזיתים. העץ והריח לא היו זרים לו. הוא גדל עם זה. הוא נולד לתוכם בכפר ערבי בארץ הגליל הקסומה. שם, על מורדות אחד ההרים הסלעיים, בכפר קטן וציורי, פסע אסר את צעדיו הראשונים לצידו של פרות עצלות, מטומנות משהוא. שם, בארץ הגליל, הכל הולך לאט. אין מה למרוץ. היום יש שמש. גם מחר. כך היה וכך יהיה. יש משהוא מתוק בחיים האלה.

החיים זרמו להם בעצלתיים. יום הולך ויום בא, ונאסר שכבר רעה במיומנות עדר ענק בן מאות עיזים, התגלה כילד מוכשר.

עם שחר, היה אסר משכים קום ויוצא עם עיזיו אל המרעה. חליל פשוט בנה לעצמו נאסר, אך הוא הפליא לחלל בו. צליליו הענוגים של חלילו היו ממלאים את ההרים והגאות, ולעיתים, היה הילד הרועה עוצם את עינו, ובדמיונו היו מאות עיזיו הצחורות פורצות במחול לשמע צליליו. נאסר לעולם לא ישכח את אחת מעיזותיו, באה בימים, שלשמע צלילי מנגינה בדואית ישנה נושנה, היתה פוסעת מעדות לעברו, רובצת לצידו ובוהה בו בעיניה החומות הגדולות.

לאחר מספר שעות, היה נאסר מוציא מתרמילו גבינת עיזים טרזה וככר לחם פריך שאפתה אמו בחצר הבית, ומשביע את רעבונו.

דבר מה נוסף היה לו לנאסר בתרמילו, קוראן. נפש כמה לדעת, להבין ולהשכיל והוא ביקש לדעת את עיקרי דתו והלכותיה. כאשר היה נאסר בשנות העשרים לחייו, נדע שמו לתהילה בין אנשי כפרו, כאיש יודע ספר, מוכשר וחכם.

היה זה ביום ששי כאשר פסע נאסר עם בני משפחתו אל המסגד כדי לשמוע את דברי האימאם. הלה נשא "דברי חיוק" בפני קהל שומעיו המשולהב, ותוך כדי דבריו קרא להם לגנוב מן ה"יהוד", כשהוא מדגיש כי בקוראן כתוב שמצווה גדולה היא לגנוב מן היהוד. נאסר שמע, והתקומם על השקר הגס שזה עתה הופרח לחלל והוא קם ממקומו ונמחה על דברי האימאם המשך בעמוד הבא

דף מו"א המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן

כלים, שוורים, סוחרים וחתונות

לפני כמאה שנה, התגלגל ויכוח סוער בין שני סוחרים בגדאדיים אל שולחנו של בעל ה"בן איש חי", שנדרש להכריע מי מהם צודק. היה זה, כאשר סיטונאי כלים, מכר לסוחר בכלי בית, כלי חרס מצופים שיובאו מאירופה. לאחר הרכישה, התברר לקונה, כי ימים מספר לפני כן השתמשו בכלים אלו בחתונתו המפוארת של נכרי מעשירי בגדד, ולאחר החתונה רחצו את הכלים ועטפום "בעשבים שלהם, כדרך שבאים מערי אירופא".

כאשר נודע הדבר לסוחר, הוא דרש מהסיטונאי שיקח את כליו בחזרה וישיב לו את כספו, שהרי כלים אלו נטרפו בחתונתו של הגוי, ואין הם ראויים להמכר אלא לנכרים בלבד. אולם, הסיטונאי סירב בכל תוקף להענות לבקשתו להשיב לו את הכסף, וטענתו בפיו: "אמנם, יהודים לא ירכשו ממך את הסחורה, אך מאחר שניתן למוכרה לנכרים, לא הפסדת מאומה, ואין עילה לזעקותיך".

הגאון רבי יוסף חיים ("רב פעלים" ח"ב חו"מ סי' י"ב) השווה נידון זה למחלוקת רב ושמואל בסוגייתנו לגבי אדם שרכש שור ולאחר מכן התגלה לקונה שהשור נגחן, ויש לשחוט אותו מיידית, מפני שהוא עלול להזיק (ס"מ"ע סי' רל"ב ס"ק נ"ז). לדעת רב, אם רוב בני האדם רוכשים שוורים לחרישה, רשאי הקונה לטעון כי הוא נמנה על ה"רוב", החפצים בשור לחרישה, והמקח בטל. אולם, שמואל חולק עליו וסובר, וכך גם נפסק להלכה (רמב"ם הל' מכירה פ' ט"ז הל' ה'), ש"המוציא מחבירו עליו הראיה". כלומר, דרושה ראיה מוחלטת והוכחה ברורה כדי להוציא ממון מיד הזולת, ואין די בהסתמכות על "רוב". לפיכך, אם הקונה כבר שילם את דמי השור, אין הוא רשאי לבטל את המקח ולהוציא את המעות מידי המוכר שמוחזק בהן, עד שלא יוכיח **בוודאות**, שהוא התכוון לרכוש שור לחרישה בלבד. לעומת זאת, אם הקונה עדיין לא שילם את דמי השור, כל עוד המוכר אינו מוכיח שהקונה התכוון לרכוש שור לשחיטה, אין לכוף את הקונה לשלם למוכר עבור דמי השור.

עתה, נשוב לויכוח שבין סוחר כל החרס ונמצא, כי **אין וודאות** שהסוחר לא היה רוכש את הכלים אילו היה יודע שהם ניתנים למכירה לנכרים בלבד, שהרי הנכרים נמנים גם הם על קהל לקוחותיו. לפיכך, מאחר שהסוחר בכלי הבית שילם את דמי הכלים לסיטונאי, הרי הסיטונאי מוחזק במעות וכל הכלל של "המוציא מחבירו עליו הראיה", ואין הסוחר רשאי לבטל את המקח.

ההבדל בין שור נגחן לכלי טרף: לעומתו, סבור בעל "קול אליהו" (חו"מ סי' כ"א), כי המקרה המובא בסוגייתנו, כלל אינו דומה לויכוח שבין סוחר כל החרס. שכן, אדם שרכש שור, אם אומנם הוא זקוק לשור לחרישה, הרי השור הנגחן שבידו אינו ראוי לפעילות זו. לעומת זאת, סוחר כל החרס לא קיבל לידיו סחורה פגומה, וכל טענתו היא, כי קהל היעד של הסחורה מצומצם יותר מזה שהוא חשב עליו בתחילה. טענה זו, אין בה כדי להטיל דופי בסחורה מכיוון שהיא עדיין ראויה ליעודה.

דף מו"ב הוא לא שלא האכל

לעילוי נשמת

הר"ר

רפאל רפאלי ז"ל

ב"ר ניסן יהודה לייב ז"ל

נלב"ע כ"ב אלול תשכ"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת איטה רבקה

סקורניק ע"ה

ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע כ"ב אלול תשל"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י ידידינו פרופ'

הר"ר יהודה גבריאל סקורניק

ומשפ' שיחיו, ת"א

לעילוי נשמת

מרת

אלה איזנברג ע"ה

ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע כ"ד אלול

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י בנו ידידינו

הר"ר שלמה איזנברג

ומשפ' שיחיו בני ברק

פיזור רעל כנגד יתושים וזבובים בשבת

פוסקים רבים דנים, אם בשבת מותר לפזר רעל כדי לקטול זבובים, יתושים ושאר חרקים העוקצים את בני הבית וטורדים אותם משלוותם. שיטות שונות וסברות רבות הועלו בנושא זה. בעל ה"שבות יעקב" (ח"ב סי' מ"ה) דן גם הוא בשאלה זו, ומביא מדבריו של גדול בתורה, שביקש להתיר לעשות כן תוך הסתמכות על דברי סוגייתנו. אולם, הוכחתו נדחית בעליל, אחר שהוברר, כי הראשונים מפרשים את דברי הגמרא באופן אחר. כל זאת, כפי שיבואר להלן.

גמרתנו מביאה ברייתא, ש"הנותן סם המות לפני בהמת חבירו, פטור מדיני אדם וחייב דיני שמים". ומבאר הגמרא, שהוא פטור מדיני אדם משום ש"הוא לא שלא תאכל". לכאורה, כוונת הגמרא היא לכך, שאי אפשר לייחס לנותן הסם את מעשה אכילת הסם שגרם למותה של הבהמה, מאחר שאכילתה נובעת מרצונה העצמי, ואינה תלויה ברצון אחרים. לפיכך, אף שהנותן את הסם נוהג שלא כהוגן, הוא פטור מדיני נזיקין.

והנה, יהודי שהורג בעל חיים בשבת עובר על איסור מדאורייתא של "נטילת נשמה" (שבת ע"א). זהו איפוא הבסיס לדיון, האם בשבת מותר לפזר רעל לפני חרקים, מאחר שאכילתו גורמת את מותם ונותן הסם עובר על איסור. אולם, אחר שלמדנו בסוגייתנו, שמעשה האכילה של בעל החיים אינו מתייחס לאדם המאכילו, אין לכאורה, בשבת כל איסור להניח רעל המיועד להמית חרקים, שהרי "הוא לא שלא תאכל".

אולם, בעל ה"שבות יעקב" דוחה סברה זו מנימוקים רבים, ובנוסף לכך, הוא משמיט את הבסיס לראיה זו, בהביאו את דברי הסמ"ע (חור"מ סי' שצ"ג סעי' ב' סי"ק י"ד) האומר, כי חלילה לסבור שאדם המניח סם המות לפני בהמת חבירו פטור על כך. אלא יש לפרש, שגמרתנו עוסקת במניח סם לפני בהמת חבירו, כאשר בעל הבהמה ניצב בסמוך אליה. לפיכך, טוען מניח הסם, שלבעל הבהמה היתה אפשרות למנוע את הנזק, ולכן אין לדרוש ממנו לשלם על הריגתה של הבהמה.

בימינו, עם התפתחות הטכנולוגיה דנים הפוסקים, לגבי ריסוס רעל בחלל חדר, הקוטל את החרקים כאשר הם שואפים ממנו. בספר "שמירת שבת כהלכתה" (פ' כ"ה סעי' ה') מביא את דעת ה"חזון איש" (בהוספות לספר "מנוחה נכונה"), המתיר לרסס בחדר שחלונותיו פתוחים, כיון שאין לחשוש שהחרקים ימותו עקב הריסוס, אלא הם ימלטו על נפשם. עם זאת, ניתן לעשות זאת רק לצורך תינוקות או חולים.

יש לציין את דברי בעל "קצות השולחן" (סי' קכ"ב סי"ק י"א) שכתב, כי מן הראוי לאסור זאת, משום שלא מן הנמנע שהמרסס בחדר שבו חרקים רבים, ירסס גם ישירות על אחד מהם, ונמצא שממיתו בידים (עיי' עוד בשו"ת "ציץ אליעזר" ח"ט סי' כ"ב).

דף נ/א שלישית אמר להם עלתה

משך הזמן שניתן לשהות מתחת לפני המים

אחת השאלות הרגישות והנפוצות בדברי ימי עמנו הסוערים היתה "שאלת העגונות". פעמים רבות נעלמו בעלים שנמלטו מפחד האויב, תוך כדי מלחמה, או יציאה לגלות, ועקב מאורעות אחרים, וגדולי הפוסקים נדרשו להכריע בכל מקרה ומקרה, אם בעלה של עגונה זו או אחרת עדיין בין החיים אם לאו. ההכרעה היתה קשה שבעתיים אם התברר שהיו עדים לנפילתו של הבעל אל תוך מי הים, או לטביעתו בנהר, אך איש לא ראה אותו יוצא מהם. לשאלה זו, ספיחים ושאלות רבות, העיקרית שבהן היא מהו משך זמן שהייתו של אדם בתוך המים, שלאחרי ההלכה מתייחסת אליו כאל אדם מת.

הגמרא בסוגייתנו מספרת על אדם בשם נחוניא, שכונה "חופר שיחין", על שם שחפר בורות גדולים ועמוקים בהם נקוו מים להרוות את צמאונם של עולי הרגלים בדרכם לירושלים. יום אחד כשלה בתו של נחוניא ונפלה לבור גדול. אנשים רבים אצו לחלות את פני התנא רבי חנינא בן דוסא, שיתפלל להצלתה. הגמרא מספרת (עיי' רש"י שם) ש"בשעה הראשונה" אמר להם "שלום", כלומר, אפילו אם היא עדיין נמצאת בבור המים היא לא מתה. "בשעה השנייה" שוב אמר להם "שלום". ו"בשעה השלישית" אמר להם "עלתה", היינו: כעת כבר חלף זמן רב מכדי שתוכל לשרוד בתוך בור המים, וודאי שהיא ניצלה באורח נס. ואכן, לאחר מכן סיפרה הילדה שזקן אחד אברהם אבינו בכבודו ובעצמו (רש"י ד"ה וזקן מנהיגו), הזדמן לה להצילה. לכאורה, מפורש בגמרתנו, כי אין לקבוע את מות האדם אלא לאחר שלש שעות של שהייתו במים. ואכן, אחרונים רבים ("תורת אמת" סי' א', "אליה רבה" סי' י"ב) מפרשים, כי הריב"ש (שו"ת סי' שצ"ה), הפוסק כן, מסתמך על סוגייתנו.

אמנם, המהרי"ט (שו"ת אבן העזר סי' כ"ו) מעלה את השאלה המתבקשת מאליה, האם אמנם יתכן הדבר, שילוד אשה ישהה במים משך זמן העולה על שעתיים וישרוד בלא אספקת חמצן לריאותיו? על כן, כתב המהרי"ט, כי כאשר הגמרא מונה את זמן שהיית בתו של נחוניא בבור ואומרת "שעה ראשונה", "שעה שנייה" וכו' אין כוונתה לפרק זמן של 60 דקות, כי אם למספר הפעמים בהם פנו האנשים אל רבי המושך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

תוך שהוא מציין שבקוראן אין מוזכרת מצווה כזו. האימאם רתח מזעם, כמוהו גם שאר בני הכפר, בהם אביו, בריון בעל קורות חיים מעוררי חלחלה, שאיים עליו כי ירצחנו נפש.

לא זמן רב, וטאסר שחש כי הקרקע שתחת רגליו בעתה, נשא את רגליו וברח לירושלים, שם החל לעבוד כפועל פשוט בחברה גדולה. ידי זהב לו לטאסר שהתמיד בעבודתו והצליח בה, עד שהוצע לו לשמש כמנהל אחד מסינייה של החברה בצפון הארץ.

בצפון, התחבר טאסר לקבוצת חברים יהודים שכמה מהם הפכו לידידיו הטובים ביותר. כל אותו זמן חשש נאסר ליצור קשר עם משפחתו. חלפו עברו להם מספר חדשים ויום אחד חבריו היהודים של נאסר הודיעו לו, כי מחר לא יבוא אליהם. "מחר יום כיפור" אמרו לו. "אנחנו לא אוכלים, שמים כיפה לבנה על הראש ומבקרים בלילה בבית הכנסת. נפגש עוד יומיים" סיימו.

משום מה, החליט נאסר להצטרף אליהם לבית הכנסת, כשהוא חושב לעצמו, כי ממילא ביום כיפור אין עבודה. הוא גם החליט לצום, כדי לחוש את חוויות יום כיפור של היהודים. "לצום, אני יודע יותר טוב מהם" הרהר לעצמו כאשר נוכר בחודש הראמדי.

ואכן כך היה. בספסל האחורי של בית הכנסת, ישבו מספר צעירים נבוכים מה, חבושים בכסויי ראש, ביניהם נאסר שלא הבין מאומה, אבל ככה כמו תנוק. חבריו היהודים, שהמתונו לסיום התפילה החליפו ביניהם קריצות, והוא, עומד נרגש, אינו מבין מילה וחצי מילה, אך עיניו נשאיות לארון הקודש.

יום כיפור חלף עבר לו. לחבריו אמר נאסר כי הוא בעצמו אינו יודע להסביר מדוע התרגש, "כנראה ההשראה והמנגינות העצובות, השפיעו על נפשי. לא יודע".

ערב אחד, התגלגלה אל נאסר שמועה כי אביו נשפט למספר שנות מאסר בגין אחד ממעלליו. היתה זו הזדמנות טובה לנאסר להפגש עם בני משפחתו ותוך שעות מספר כבר פסע נאסר במשעולי כפר. ברכיו פקו למראה עיניו הצחורות וההרים החשופים, נוף ילדותו, ערש מולדתו.

זמן רב ישבו נאסר ובני משפחתו ושוחחו. אט אט עזבו בני המשפחה את הבית ונאסר נותר עם אמו לבדו. השניים המשיכו לשוחח ומדווח להון התגלגלו הדברים ונאסר סיפר לה לתומו על הרגשות העזים שתקפו אותו בעת שהייתו בבית הכנסת של היהודים ביום הכיפורים.

אשה חזקה היתה אמו של נאסר. בכל יום היתה משכימה קום לפני בני המשפחה, שופה רותחין על האש, אופה את הבצק שלשה אמש ומכינה כירה גדולה לבני הבית. מעולם לא ראה נאסר את אמו מבוהלת כפי שהיתה כעת.

היא התרוצצה בחוסר רוגע בולט כשהיא מגיפה את חלונות הבית ובודקת שוב ושוב האם לא נותר אדם מלבדם.

לבסוף, התיישיבה אמו על הספה ואמרה: "הקשב היטב נאסר. על מה שאומר לך עכשיו, אל תשוחח עמי לעולם! אני מזהירה אותך!". הוא הנהן בראשו במהירות וסחרחרות חריפה תקפה אותו. ישנם כאלו המפחדים שיום אחד יודע להם איזה שהוא סוד נורא, עלום, טמיר, שישא אותם אל מקומות אפלים. נאסר הרגיש שהוא עומד בפני דבר דומה. שינוי נקשו דא לדא, זעה קרה כיסיתה את מצחו ומבעד לענן הערפל שהקיף אותו הוא שמע את אמו חוזרת שוב ושוב ואומרת "קוראים לי שושנה!!! קוראים לי שושנה!!! אתה שומע? קוראים לי שושנה!!!".

קורקורו על תרגולו עקשן העיר את נאסר משנתו. הוא לא ידע כמה זמן חלף מאז התוודע לדיעה המרגיעה שאמו היא יהודיה ממשפחה צפתית שורשית, שננטשה את עמה ונישאה לבן נכר. טרם עזב את ביתו, דחפה לו אמו מעטפה דהויה ובה תמונה ישנה, מקומטת, כשהיא אומרת: "תמונה זו, היא היחידה שנתרה בידי משנות ילדותי. כאן" הצביעה האם על ילדה קטנה "אני ניצבת עם בני משפחתי בבית הקברות".

נאסר יצא את בית הוריו, תרמילו על שכמו וראשו בשמים. לאחר מספר ימים נודע לו, כי אם אמו יהודיה, גם הוא יהודי. כך התגלגלו הדברים ובעבור מספר חודשים, נאסר שב לירושלים, כדי המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

לשהות בשבת בחברת משפחה העוסקת בקירוב רחוקים, אליהם הופנה על ידי ארגון תשובה מוכר.

שוב ביקר נאסר בביית הכנסת, הפעם כיהודי. עדיין לא הוכחה יהדותו, מלבד דבריה של אמו, אך בהתייעצות עם רבנים החליטו מנהלי ארגון התשובה, לקדמו בדרכי היהדות ובד בבד לנסות ולאמת את זהותו.

מאכלי שבת ערבים וטעימים הוגשו אל השולחן, ולאחר זמן מה פצח בעל הבית בשירה. אנשים רבים, שביקשו להתקרב אל דת אבותיהם, שהו שם מלבד נאסר. אחד מהם, ביקש מבעל הבית בהסכנות, שישיר את השיר ששיר בבית הכנסת. לאחר מספר ניחושים, הבינו בני המשפחה שהוא מתכוון ל"לכה דודי" וברצון רב, זימר בעל הבית את המילים הכה מוכרות, כאשר מבית לבית, הכירו אורחים נוספים את המנגינה הקלטה והצטרפו גם הם אל השירה העריבה.

נאסר, הצטרף כמעט מן הבית הראשון. בחושו המוסיקלי הוא קלט חיש מהר את השיר, וכאשר שוררו המסובים "התנערי מעפר קומי" כבר היה נאסר מזמר בגרון מלא.

מטבעה היה נאסר ביישן, אך הוא לא התאפק ופנה אל בעל הבית בבקשה כי ישיר "לכה דודי" פעם נוספת. הלה, נענה ברצון, כמיהו גם שאר בני המשפחה והמסובים, וקולותיהם התמזגו יחד בחדווה. אחד מילדי המשפחה שב אל השולחן כשחידך על פניו לאחר שהשיב בשלילה את פניו של מאן שהוא שדפק על הדלת ושאל אם נפתח כאן בית כנסת חדש, ולקראת "לא תבש"י" כאשר מעלים טון ופורצים במנגינה עליזה, היו הגרונות והטונים מאוחדים כמקלהל מאוממת, שבראשה מנצח דגול.

אוסר פנימי קרן מפני הנוכחים שזכו להכיר את היהדות באופן כה נעים. נאסר היה שרוי בעולמות עליונים. עיניו עצומות, קולו הצלול עולה ויורד בהתאמה, וכפות ידיו נעות במעגלים, מסייעות להסביר את המילים.

כמו היה זה מובן מאליו, התרומם נאסר ממקומו, שילב את ידיו בזרועות האורח שישב לידו, וכל הסועדים קמו ממקומם והחלו רוקדים.

שעה ארוכה רקדו נאסר וחביריו לסעודה. ללא הרף. ללא הפסקה. רגשות עזים בקעו ועלו מלב הרוקדים שגורם כבר ניחר, אך נשמתם התמלאה בחמץ צלול מעולם הנגינה הקסום. איש איש ומחשבותיו, הרהוריו, ומצפוניו לבו. כל אחד כיבס את שהיה צריך, ניקה את הדרוש והתחטט לפני בוראו. אה, השירה.

במוצאי שבת ביקש נאסר לעזוב את בית מארחיו תוך שהוא מודה להם מקרב לב. "תראה, עברנו שבת כל כך יפה" אמר המארח, ואפילו לא שאלתי לשמך". "נאסר". "מה???!"

בעל הבית כמעט התעלף, כעיניו בוחנות את נאסר מבין רגל ועד ראש.

נאסר הרגיע את מארחיו, סיפר לו את שהיה צריך לספר והראה לו את התמונה הדהויה, ההוכחה היחידה שלו, בנתיים, כי הוא יהודי.

מורי ורבותי. חקירות ובירורים נוקבים העלו, כי אכן, שושנה, אמו של נאסר, היא שושנה. והוא, נאסר יהודי מבטן ומלילה, **צאצא של המקובל רבי שלמה אלקבץ בעל ה"לכה דודי"!!!!** הקבר המופיע בתמונה, קברו של רבי שלמה אלקבץ, סייע בידי החוקרים להגיע אל המסקנה.

מעשה מדהים, אכן. ישיש, למד ניסיון חיים ששמו את המעשה הפטיר, כי אם הקבי"ה מסובב כל הסיבות, גלגל וסיבב כה הרבה כדי להחזיר את בנו האובד לכור מחצבתו. עליו, הזוכים לשהות ליד דף הגמרא, להתחזק ולהתאמץ יותר, במיוחד לקראת הימים הנוראים הבאים עלינו לטובה, שהרי אנו כבר כאן, בהיכל של מלך, אין אנו צריכים לעשות דרך כה ארוכה, פשוט להושיט את היד ולהרבות את הזכויות על ידי קיום מצוות, מעשים טובים ולימוד התורה הקדושה.

מכרכת התאורה
הצורק

חנינא בן דוסא, וכאילו נאמר "בפעם הראשונה" בפעם השנייה" וכדומה. כהסבר נוסף לשאלה זו אומר המהרי"ט, כי יתכן שבתו של נחוניא לא נפלה אל **תוך המים**, אלא נתפסה בשארית כוחותיה בזיזים שהיו קבועים בדפנות הבור. אולם, אם היא היתה טובעת במים, לא היתה יכולה לשרוד שעה ארוכה.

כמה זמן יש בשעה? המהרי"ט מביא ראיה נפלאה לדבריו, כי אין חובה להגדיר "שעה" כפרק זמן של חלק אחד מתוך עשרים וארבעה חלקים של היממה. שהנה המשנה (סוטה ט/ב) אומרת שמרים המתינה שעה אחת על שפת היאור למשה רבינו, ובתמורה לכך היא זכתה שבני ישראל המתינו לה שבעה ימים בעת שנצטרעה. ובתוספתא (סוטה פרק א' הל' ד') נאמר, שמרובה מידה טובה ממידת פורענות פי 500. חשבון פשוט מעלה, כי בני ישראל היו צריכים להמתין למרים הנביאה 500 שעות. אולם, בני ישראל התעכבו בגינה שבוע ימים בלבד, היינו: 168 שעות. מוכח, איפוא, כי המונח "שעה" גם בא לציין פרק זמן בלתי מוגדר ותחום.

עם זאת, כתב הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת תניינא מ"ז), כי אין להקל בדברי הריב"ש, אלא יש לפסוק כפשטות דבריו ורק לאחר שלש שעות של שהיה במים ניתן להכריע שהבעל אינו בין החיים.

דף נא/א איתיביה כי יפל הנפל ממנו

בגדרי חיוב עשיית מעקה

נפסק להלכה (שו"ע ח"מ סי' תכ"ז ס"ד) כי בעליו של בית, המצוי במקום נמוך מרשות הרבים, אינו צריך לגדר את רשות הרבים, כדי למנוע את נפילתם של ההולכים ברשות הרבים על גג ביתו, משום שנאמר (דברים כב/ח) "כי יפל הנפל ממנו", ודורשת הברייתא "ממנו" – ולא לתוכו.

לכאורה, יש להבין מדוע נזקקה הגמרא לחדש זאת, וכי באיזו עילה ניתן לחייב את בעל הבית לגדר את רשות הרבים, הרי גם לולא היה ביתו עומד באותו מקום, היו בני רשות הרבים עלולים ליפול לתוכו? הסמ"ע (שם, ס"ק ז') מבאר, כי בני רשות הרבים יכולים לטעון כנגדו, כי אם ביתו לא היה עומד במקום החלל, הם היו ממלאים בעפר את החלל ומונעים מקרי נפילה. אלא, שאם אמנם יש הגיון בחיוב בעל הבית לבנות מעקה על שפת רשות הרבים, עולה מאליה השאלה, מדוע איפוא פטרה אותו התורה מכך? בתשובה לכך, אנו מוצאים שתי גישות שונות להלכות מעקה, בעלות השלכות הלכתיות מרחיקות לכת.

לדעת ה"דבר אברהם" (שו"ת ח"א סי' ל"ז ענף א'), בדרשה זו קבעה התורה כלל בהלכות בניית מעקה, והוא, כי אדם מתחייב בבניית מעקה אך ורק כאשר **מן הנכס** שברשותו עלולים ליפול. אולם, אם הנפילה עלולה להתרחש **על** הנכס שברשותו, אין הוא מתחייב בבניית מעקה. לפיכך, אומר ה"דבר אברהם", במקרה זה, על פרנסי העיר מוטל לבנות מעקה על שפת רשות הרבים.

ההבדל בין בור למדרון: שונה היא לחלוטין דעתו של ה"חזון איש" (חו"מ ליקוטים סי' י"ח ס"ק ה') המחלק בין סכנת נפילה ממקום גבוה לבין שאר הסכנות אותן ציוותה התורה על האדם להרחיק מביתו, כגון, סולם רעוע. שכן, סולם רעוע מהווה סכנה ממשית שהרי אין ניתן להבחין כי הוא רעוע אלא לאחר שעולים עליו, ואז כבר מאוחר מדי. לעומת זאת, כאשר אדם הולך במקום גבוה, "אין איש מצמצם עצמו לצד השפלה" והכל נזהרים ומהלכים במרחק בטוח מן המקום שממנו הם עלולים ליפול, שהרי הפער בין שני המפלסים ברור לעין כל [ואינו דומה לבור אשר לא תמיד ניתן להבחין בו]. לפיכך, סובר ה"חזון איש", כי התורה חידשה את מצוות מעקה, על גג בית בלבד, המשמש באופן קבוע את בני הבית, אך לא במקומות גבוהים אחרים.

האם יש לבנות מעקה בין שתי חצרות? למחלוקתם, ישנה גם השלכה אקטואלית ביותר לגבי שני אנשים בעלי שתי חצרות, אשר האחת גבוהה והאחת נמוכה. במקרה זה, יש לדון אם קיימת חובה לבנות מעקה על שפת החצר הגבוהה, ואם כן, על מי מוטלת חובה זו. לדעת ה"דבר אברהם", מאחר שחיוב בניית מעקה מוטל על בעל המקום שממנו עלולים ליפול, הן בבית והן במקומות אחרים, חובה על בעל החצר העליונה להקים את המעקה. אולם, לדעת ה"חזון איש", איש מהם אינו חייב לגדור את החצר, שהרי התורה חייבה לגדור גג בית בלבד.

[יש להדגיש, כי האמור הינו לגבי "מצוות מעקה", אך מכל מקום חובה לבנות גדר ג' טפחים כדי להזהיר מפני הסכנה (הגר"ח קנייבסקי שליט"א ב"ביאורים על מסכת מזוזה", ועיי' ראב"ד הל' רוצח פ' י"א הל' ג').]

לעילוי נשמת

הר"ר **ראובן גומבו ז"ל**
ב"ר צבי ז"ל

וזוגי מרת **פראדל גיטל** ע"ה ב"ר שמואל ז"ל
ת.צ.צ.ה

המעוניינים
להשתתף
בהוצאת הגליון
לאור להנצחת
יקיריהם, נא
לפנות
03-616-06-57

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
dafyomi@hadaf-hayomi.com